

Daýahatyn kerwensaraýy

Category: Kitapcy, Taryhy ýerler
написано kitapcy | 22 января, 2025
Daýahatyn kerwensaraýy

DAÝAHATYN KERWENSARAÝY

Garaşsyz, Baky Bitarap Türkmenistan döwletimiz özünüň özbaşdaklyga eýe bolmagy bilen türkmen milletiniň gadymy halkdygyny, taryhy kökleriniň Oguz han atamyzdan gaýdýandygyny, dünýä yüzüne subut etdi. Hormatly Prezidentimiziň atalyk aladasy netijesinde daşary ýurtly dünýä belli alymlaryň gatnaşmagynda Halkara ylmy-maslahatlaryň, konferensiýalaryň geçirilmegi bilen türkmen topragynyň taryhy-medeni ýadygärliklere örän baýdygy we gadymy siwilizasiýany öwrenmeklikde uly ähmiýetiniň bardygy bellenildi. Şeýle hem entek öwrenmeli ýadygärlikleriň köpdüğü aýdylýar.

Türkmenistan diýarymyzyň beýleki künjeklerinde bolşy ýaly Lebab welaýatmyzyň çäginde hem öwrenilýän we öwrenilmeli ýadygärlikler örän köp. Ine şeýle ýadygärlikleriň biri welaýatmyzyň Seýdi şäheriniň Gabakly geňeşliginiň çäginde yerleşýän Daýahatyn kerwensaraýydyr.

- Daýahatyn kerwensaraýy XI-XII asyryň arhitektura ýadygärliğidir.

Daýahatyn kerwensaraýynyň daşky galyň pagsa diwarlary 112 x 125m. ölçügdäki rabaty IX asyrda bina edilipdir. Şol döwürde oña Tahiriýa (Tahyryň rabaty) diýilýän eken. Bu at bolsa, öz döwürleriniň belli taryhcisy Ýakutyň pikirine görä, Tahyr ibn al-Hüseýniň ady bilen baglanychlydyr. Rabatyň içinde gurlan kerwensaraý bolsa alymlaryň pikirine görä XI-XII asyrlarda bina edilipdir.

Kerwensarayýň diwarlary çig kerpiçden bina edilip, daşy we içi bişen (28 x 28 x 5,5sm.) kerpiçden ussatlyk bilen utgaşdyrylyp örülipdir. Şeýle usulda örülmeginiň çig kerpiçleriniň geçirijiligininiň (ýylylygy) pesdigi nazarda tutulandygy,

jaýlaryň gyşda ýyly, ýazda salkyn bolmagyny üpjün edýändigi bilen düşündirmek bolar.

Onuň taraplary 53x53 m. inedördül görnüşinde gurulyp, 23 sany ululy-kiçili jaýlardan ybarat bolup, olaryň öni üsti ýapyk eýwanlar bilen seleşip gidýär we howlusynyň taraplary 30 x 30 metre barabardyr.

Howlynnyň çar tarapynda bir meñzeş gaýtalanýan eýwan sütünleri, arkalary nagyşly kerpiçler bilen bezelip örülendir. Şeýle hem onuň esasy belent giregesi we ululy-kiçili içki jaýlaryň arkalary, dört burçundaky diňleri öz bolușly owadanlyk berýär. Onuň esasy giregesi, derwezesi demirgazyk-gündogar tarapynda ýerleşýär.

■ Kerwensaraýyň döreýsi hakynda rowaýat.

Kerwensaraý ylmy çeşmelerde Daýahatyn, ilat arasynda bolsa Baýhatyn ady bilen bellidir. Daýahatyn sözi ~ "daýa" arap sözi bolup "Mulk", "oba", "bejerilen ýer", hatyn (puşty dilinde "gatyn") sözi bolsa "daş", "daşdan edilen" diýen manyny berýär.

"Baýhatyn" diýen adyň döreýsi barada bolsa ýerli ilateyň arasynda şeýle rowaýat bar:

"Bir baý söwdagäriň owadan aýaly bolupdyr. Aýalyň äri argyşa gidýär. Dostlarynyň biri onuň aýaly barada myjabatly gürrüň ýaýradýar. Äri aýaly baradaky myjabatly gürrüňleri eşidip, maly-mülküni, maşgalasyny, bar baýlygyny taşlap pukara eşigine girip, öýünden çykyp gidýär. Ärini tapmagy ýüregine düwen baý aýal ähli ýurtlara çapar ýollap, özünüň kerwensaraý gurdurýandygyny we oña işlemäge talabanlaryň gerekdigini jar çekdirýär. Talabanlyga onuň äri hem gelýär. Töhmetli gürrüňleriň üsti açylýar, baý aýal adamsyna gowuşýar. Adamlary hatara duruzyp, Merwden getirilen kerpiçlerden gurlan kerwensaraýy hem baý aýalyň ady bilen baglanychdyryp Baýhatyn kerwensaraýy diýip atlandyrýarlar".

Arkalaryň, gümmezleriň ussatlyk bilen bina edilendigi, diwarlaryň ýüzüne ýonulyp, haşamlanyp sap bişen kerpiçlerden örülen nagylaryň, oýmurlaryň, keşdeleriň biri-biri bilen

utgaşyp gitmegi netijesinde dörän owadan arhitektura ansablyný göreniňde şol döwürde hem biziň ata-babalarymyzyň binagärçilik sungatynyň aňryvaş ussatlygyny görkezip, naýbaşy nusgawy binalarynyň birini gurandygyna göz ýetirýärsiň.

Kerwensaraý öz döwründe Beýik Ýüpek ýolunyň ugrunda Amul-Horezm aralygynda kerwenlerin esasy düşelgesi bolup, XVI asyra çenli hyzmat edilipdir. Türkmenistan döwletimiziň öz Garaşsyzlygyna eýe bolandan soňra Daýahatyn kerwensaraýy döwlet ähmiyetli ýadygärlik hökmünde döwlet gözegçiligine alyndy.

Häzirki döwürde Daýahatyn kerwensaraýynda Lebab welaýatynyň Atamyrat taryhy-medeni döwlet goraghanasy tarapyndan howply ýerlerinde berkitme, rejeleýiş, konserwassiýa işleri geçirilýär, ýadygärligi dolulugyna dikeltmek üçin smeta-taslama resminamalary taýýarlamak işleri alnyp barylýar.

© Atamyrat taryhy-medeni döwlet goraghanasynyň taýýarlan materiallaryndan peýdalanyldy.

Taryhy ýerler